

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та національної безпеки

Кафедра правознавства

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

НЕМИРОВСЬКА МАРІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 343.13:343.263.2

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

081 Право

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____М.В. Немировська

Керівник роботи
Скулиш Є.Д.
д.ю.н., професор

Житомир – 2020

Висновок кафедри правознавства за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри _____ № __ від «__» _____ 2020 р.

Завідувачка кафедри правознавства

к.ю.н., доцент

(підпис)

Ляшенко Р.Д.

«__» _____ 2020 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувачка вищої освіти Немировська Марія Вікторівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(підпис)

Т.П. Грушевська

АНОТАЦІЯ

Немировська М.В. Процесуальні аспекти застосування заходів забезпечення кримінального провадження. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 081 – Право. – Поліський національний університет, Житомир, 2020.

У роботі досліджено суспільні відносини, які виникають під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Також визначено поняття, класифікацію та загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Охарактеризовані загальнотеоретичні основи застосування запобіжних заходів кримінального провадження. Визначено коло суб'єктів кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу.

Практична цінність роботи полягає у проведеному детальному вивченні процесуальних особливостей застосування окремих видів запобіжних заходів кримінального провадження, а саме домашнього арешту, тримання під вартою та особистої поруки. Зокрема, необхідно законодавчо регламентувати запобіжний захід у вигляді домашнього арешту за допомогою спеціальних законів та забезпечити органи внутрішніх справ необхідними технічними засобами. Також, варто встановити обов'язок не визначати розмір застави як альтернативного запобіжного заходу в категорії справ, що вказані ч.4 ст.183 КПК України замість такого права. Крім того, необхідно доповнити КПК України окремою статтею «Поручитель».

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, кримінальне провадження, запобіжні заходи, домашній арешт, тримання під вартою, особиста порука.

SUMMARY

Nemyrovska M. Procedural aspects of application of measures to ensure criminal proceedings. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 081 - Law. - Polissia National University, Zhytomyr, 2020.

This work examines the social relations that arise during the application of measures to ensure criminal proceedings. The concepts, classification and general rules of application of measures to ensure criminal proceedings are also defined. The general theoretical bases of application of precautionary measures of criminal proceedings are characterized. The range of subjects of criminal proceedings to address issues of precautionary measures has been identified.

The practical value of the work is a thorough study of the procedural features of the application of certain types of preventive measures of criminal proceedings, namely house arrest, detention and personal bail. In particular, it is necessary to legislate a measure of restraint in the form of house arrest with the help of special laws and provide the police with the necessary technical means. Also, it is necessary to establish the obligation not to determine the amount of bail as an alternative precautionary measure in the category of cases specified in Part 4 of Article 183 of the Criminal Procedure Code of Ukraine instead of such a right. In addition, it is necessary to supplement the Criminal Procedure Code of Ukraine with a separate article "Guarantor".

Keywords: measures to ensure criminal proceedings, criminal proceedings, precautionary measures, house arrest, detention, personal bail.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	10
1.1 Поняття, класифікація та види заходів забезпечення кримінального провадження.....	10
1.2 Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.....	12
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	15
РОЗДІЛ II. ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ЯК РІЗНОВИД ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	16
2.1 Поняття і класифікація запобіжних заходів.....	16
2.2 Мета та підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу.....	18
2.3 Суб'єкти кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу.....	20
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	23
РОЗДІЛ III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	24
3.1 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.....	24
3.2 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	27
3.3 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки.....	28
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	31
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одне із завдань кримінального провадження відповідно до ст. 2 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) - захист прав особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження [2]. Іншими словами, на основі цього правила, необхідно забезпечити захист та охорону прав і законних інтересів всіх учасників кримінального провадження.

Водночас залишається незаперечним те, що бувають випадки, коли необхідно обмежити основоположні цінності в життя людини й громадянина для досягнення цих завдань. Це відбувається завдяки застосуванню заходів забезпечення кримінального провадження. Тому порядок їх застосування повинен бути визначений не лише на законодавчому рівні, а й достатньо розглянутий – з практичної токи зору. Адже виключно на практиці можна побачити як позитивні, так і негативні аспекти застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Багато вчених-процесуалістів зосереджувалося на сутності застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Питання, пов'язані з процесуальними аспектами застосування заходів забезпечення кримінального провадження досліджували такі науковці, як В.М. Биков, С.І. Вершиніна, М.Й. Вільгушинський, Т.В. Данченко, А.В. Захарко, Є.Г. Коваленко, О.М. Коріняк, В.Г. Крайнюк, О.П. Кучинська, О.О. Левендаренко, Д.А. Лисков, Ю.А. Ліхолєтова, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, О.І. Марочкін, О.В. Медведєва, О.Р. Михайленко, М.М. Михєєнко, В.Т. Нора, М.А. Погорецький, Н.В. Ткачева, В.І. Фаринник, Т.Г. Фоміна, Р.С. Холод, Д.А. Чухраєв та ін.

Метою даної роботи є визначення процесуальних аспектів застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжних заходів як різновид останніх.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:

- 1) визначити поняття, класифікацію та види заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) охарактеризувати загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 3) визначити поняття і класифікацію запобіжних заходів;
- 4) з'ясувати мету та підстави застосування запобіжних заходів, обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу;
- 5) охарактеризувати суб'єкти кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу;
- 6) проаналізувати процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту;
- 7) з'ясувати процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- 8) визначити процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Предмет дослідження - процесуальні аспекти застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Методи дослідження. Для виконання зазначених завдань використані:

- загально-філософські методи: системний метод для визначення системи запобіжних заходів (*розділ 2, підрозділ 2.1*); логічний метод для визначення поняття та класифікації заходів забезпечення кримінального провадження (*розділ 1, підрозділ 1.1*), для визначення поняття та класифікації запобіжних заходів (*розділ 2, підрозділ 2.1*), для аналізу процесуальних особливостей застосування окремих видів запобіжних заходів (*розділ 3*); комунікативний метод для визначення взаємодії суб'єктів кримінального

провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу (розділ 2, підрозділ 2.3);

- спеціально-наукові методи: статистичний метод для розгляду судової статистики (розділ 3, підрозділи 3.1, 3.3); конкретно-соціологічний метод для ознайомлення з судовою практикою (розділ 3, підрозділ 3.2).

Апробація результатів дослідження. Окремі результати та висновки, отримані в ході проведеного дослідження, були предметом обговорення на засіданні кафедри правознавства Поліського національного університету та науково-практичних конференціях:

1. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту - VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції (до річниці прийняття Загальної декларації прав людини)», що відбулася у Житомирському державному університеті імені Івана Франка 5 грудня 2019 року;

2. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – VIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі», що відбулася у м. Житомир 19 березня 2020 р.;

3. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки - Міжнародна науково-практична конференція «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин», що відбулася в м. Харків 2-3 жовтня 2020 р.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції в роботі мають теоретичне, а також практичне значення і можуть бути використані: а) у *нормотворчій діяльності* – при удосконаленні окремих норм чинного кримінального процесуального законодавства України; б) у *науково-дослідних цілях* для подальшого опрацювання проблематики та процесуальних аспектів застосування заходів забезпечення кримінального провадження; в) у *правозастосовній діяльності* – для надання практичної допомоги слідчим, прокурорам, слідчим суддям у застосуванні закону.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел (41 найменування).

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1 Поняття, класифікація та види заходів забезпечення кримінального провадження

Заходами забезпечення кримінального провадження є процесуальні засоби державно-правового примусу, передбачені кримінальним процесуальним законом, які застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), що здійснюють кримінальне провадження, у порядку чітко визначеному законом, щодо осіб, які залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, з метою ефективності кримінального провадження [2].

Заходи процесуального примусу є відмінними від інших заходів державного примусу та мають специфічні ознаки:

- 1) мають процесуальний характер і регулюються кримінальним процесуальним законом, і, отже, складають частину кримінально-процесуальної форми;
- 2) підстави, межі та порядок їх застосування детально регулюються законом;
- 3) специфічна мета – забезпечити ефективність кримінального процесуального провадження та вирішити завдання кримінального провадження;
- 4) примусовий характер, що залежить не від порядку їх реалізації, а від законодавчої моделі, яка вбачає можливість застосування примусу;
- 5) винятковий характер – вони застосовуються лише у випадках, коли неможливо виконати завдання кримінального провадження іншими заходами;
- 6) специфічний суб'єкт застосування – процесуальний примус є видом державного примусу, отже суб'єктом, який його застосовує, є компетентні державні органи та посадові особи, що здійснюють кримінальне провадження;

7) застосовуються до осіб, причетних до кримінально-процесуальної діяльності [18, с. 159]. Заходи забезпечення кримінального провадження можуть бути застосовані до таких «суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності – підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, свідка, а також інших осіб залежно від обставин кримінального провадження та поведінки його суб'єктів. Законодавець встановлює перелік осіб, до яких вони можуть бути застосовані та порядок їх обрання, зміни чи скасування» [17, с. 1073].

Відповідно до ч.2 ст. 131 КПК України заходами забезпечення кримінального провадження є:

- 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід [2];
- 2) накладення грошового стягнення [2];
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом [2];
- 4) відсторонення від посади [2];
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів [2];
- 6) тимчасове вилучення майна [2];
- 7) арешт майна [2];
- 8) затримання особи [2];
- 9) запобіжні заходи [2].

Класифікація заходів забезпечення кримінального провадження:

- за цілями застосування:
 - заходи для забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні та виконання ними процесуальних обов'язків (запобіжні заходи). Дані заходи передбачають значне обмеження волі підозрюваного, обвинуваченого, мають специфічну мету та конкретну процедуру застосування;
 - заходи для забезпечення отримання доказів (виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, тимчасовий доступ до речей і документів тощо). Ціль цих заходів полягає у тому, щоб надати слідчому та суду можливість виявити, вилучити та дослідити докази;

– заходи, що спрямовані на забезпечення порядку під час провадження у справі (привід, накладення грошового стягнення, відсторонення від посади);

– заходи щодо забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна (тимчасове вилучення майна, арешт майна тощо);

- за часом дії:

- заходи, які тривають певний час (арешт майна, запобіжні заходи, відсторонення від посади тощо);

- короткочасні заходи (тимчасовий доступ до речей і документів, привід тощо);

- за підставами застосування:

- заходи, які застосовуються у випадку невиконання процесуальних обов'язків (привід, запобіжні заходи тощо);

- заходи, що застосовуються незалежно від процесуального правопорушення (тимчасове вилучення майна, тимчасовий доступ до речей і документів);

- за режимом обмеження прав і свобод людини:

- заходи, пов'язані з ізоляцією особи (тримання під вартою, домашній арешт, затримання особи);

- заходи, не пов'язані з ізоляцією особи (накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, особиста порука, застава тощо) [21, с. 198-202].

1.2 Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Для правозастосовної діяльності важливим є встановлення загальних правил застосування заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки це сприяє її єдності та дотриманню прав учасників кримінальних процесуальних відносин.

Зв'язок заходів забезпечення кримінального провадження із застосуванням примусу, втручанням державних органів до сфери прав людини

зумовлює необхідність застосування законодавцем ефективних гарантій забезпечення законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Однією із таких гарантій є судовий контроль за законністю обмежень конституційних прав і свобод людини під час здійснення кримінального провадження, який під час досудового розслідування здійснює слідчий суддя [2]. Тому ч. 1 ст. 132 КПК України передбачає, що ухвала слідчого судді (на досудовому розслідуванні), суду (у судовому провадженні) є правовою підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Виключення з цього правила можуть бути лише у виняткових випадках: «виклик особи слідчим та прокурором, який здійснюється у порядку, установленому статтями 133-139; тимчасове вилучення майна, передбачене статтями 167-169; затримання особи, що може бути здійснено у порядку, передбаченому статтями 207, 208 КПК України» [2].

Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається:

- 1) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування;
- 2) у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - до Вищого антикорупційного суду [16].

Слідчий за погодженням із прокурором, прокурор складають умотивоване клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Сторона захисту також наділена правом ініціювати певні заходи забезпечення кримінального провадження, зокрема, тимчасовий доступ до речей і документів, тому сторона захисту може клопотати перед слідчим суддею про прийняття рішення про застосування цих заходів [2].

Для застосування заходів забезпечення кримінального провадження слідчий, прокурор має довести, що:

1) наявна обґрунтована підозра у вчиненні кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що є підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

2) вимоги досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, зазначений в клопотанні слідчого, прокурора;

3) може бути реалізовано завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням [35].

Для оцінки вимог досудового розслідування слідчий суддя або суд повинен розглядати наявність умов без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, що можуть використовуватися в ході судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні [16].

Розглядаючи питання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, сторони кримінального провадження зобов'язані надати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються [28, с. 5].

Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження додається до клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження [16]. Це дозволяє суду визначити чи існує відповідна правова підстава для розгляду клопотання у судовому засіданні. Судовий розгляд клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження неможливий без виконання слідчим, прокурором даної вимоги [16].

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Отже, виходячи з викладеного вище, можна зробити наступні висновки до першого розділу роботи.

1. Заходами забезпечення кримінального провадження є процесуальні засоби державно-правового примусу, передбачені кримінальним процесуальним законом, які застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), що здійснюють кримінальне провадження, у порядку чітко визначеному законом, щодо осіб, які залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, з метою ефективності кримінального провадження [2].

Заходи забезпечення кримінального провадження класифікують за цілями застосування, часом дії, підставами застосування, режимом обмеження прав і свобод людини.

2. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду. Слідчий за погодженням із прокурором, прокурор складають умотивоване клопотання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження та подає його до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування [16].

Забезпечуючи нормативний характер обов'язку слідчого, прокурора довести слідчому судді існування підстав, зазначених в ч. 3 ст. 132 КПК України, унеможлиблюється звернення цих осіб до слідчого судді з необґрунтованим клопотанням, оскільки в цьому випадку нівелюється сама ініціатива і рішення суду є досить предбачуваним не на користь ініціатора клопотання. Доказування слідчим, прокурором існування достатніх підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження відбувається шляхом надання слідчому судді, суду доказів обставин, зазначених у клопотанні.

РОЗДІЛ II. ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ЯК РІЗНОВИД ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1 Поняття і класифікація запобіжних заходів

Запобіжними заходами є сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження для забезпечення гідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого шляхом обмеження їхніх прав [15, с. 370].

В.Г. Кожевніков вважає, що запобіжні заходи є різновидом заходів кримінально-процесуального примусу попереджувального характеру, що застосовуються уповноваженими органами та посадовими особами відносно підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на підставах та в порядку, встановленому законом, щоб уникнути спроб ухилення від дізнання, слідства і суду, перешкодити встановленню істини, продовжити правопорушення та для забезпечення виконання процесуальних рішень [14, с. 69].

«Система запобіжних заходів визначена в ч.1 ст. 176 КПК України, а саме:

- 1) особисте зобов'язання;
- 2) особиста порука;
- 3) застава;
- 4) домашній арешт;
- 5) тримання під вартою;
- 6) затримання - тимчасовий запобіжний захід» [2].

Норми КПК України, які визначають спеціальні процедури кримінального провадження, також визначають інші види запобіжних заходів:

- неповнолітні підозрювані, обвинувачені можуть бути передані під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а неповнолітні, які виховуються в дитячій установі, – під нагляд адміністрації цієї установи;

- суд може застосовувати такі запобіжні заходи до особи, стосовно якої вирішується про застосування примусових заходів медичного характеру:

- передання для догляду опікунам, близьким родичам або членам родини з обов'язковим лікарським наглядом;

– поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку [2].

Крім того, розділ IX КПК України, який визначає порядок Міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, містить термін екстрадиційний арешт, який означає запобіжний захід у вигляді тримання особи під вартою для забезпечення її видачі (екстрадиції) [2].

У процесуальній літературі запропоновано кілька класифікацій запобіжних заходів за різними критеріями:

1) залежно від форми досудового розслідування:

– заходи, які застосовуються при досудовому розслідуванні злочинів (досудове слідство) – можуть бути вжиті усі заходи забезпечення кримінального провадження;

– заходи, що вживаються під час досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання) – не дозволяється застосовувати домашній арешт, заставу або тримання під вартою [21, с. 278].

2) залежно від поширеності впливу на тих суб'єктів, до яких може бути застосовано запобіжні заходи:

– загальні – застосовуються до усіх суб'єктів кримінального провадження (особисте зобов'язання, застава, домашній арешт тощо) [21, с. 278];

– спеціальні – застосовуються до спеціальних суб'єктів – неповнолітніх, обмежено осудних осіб (передача їх під нагляд батьків, опікунів або піклувальників, адміністрації виховної дитячої установи, поміщення у психіатричний заклад в умовах, що виключають небезпечну поведінку обмежено осудних осіб) [21, с. 278].

3) за режимом обмеження прав і свобод суб'єктів:

– ізоляційні – заходи, пов'язані з ізоляцією особи (тримання під вартою, домашній арешт, затримання особи). Зазначені заходи фізично обмежують особисту свободу підозрюваного, обвинуваченого шляхом ізоляції його від суспільства. У цьому випадку характер правових обмежень вимагає чіткого визначення тривалості цих заходів. Так, згідно з п. 4 ст.196 КПК України

зазначено, що в ухвалі щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту слідчий суддя, суд має зазначити дату закінчення її дії у межах строку, передбаченого КПК України [27, с. 353];

- неізоляційні – заходи, не пов'язані з ізоляцією особи (особисте зобов'язання, особиста порука, застава). Зазначені запобіжні заходи пов'язані із застосуванням до підозрюваного, обвинуваченого психічного впливу, що означає покладення на них обов'язків, пов'язаних із забезпеченням їх гідної поведінки та можливість застосування суворіших запобіжних заходів у випадку їх невиконання [27, с. 353].

4) залежно від строку, на який запобіжні заходи можуть бути застосовані:

- запобіжні заходи з обмеженим строком дії (затримання, тримання під вартою, домашній арешт);

- запобіжні заходи без обмеженого строку дії (особисте зобов'язання, особиста порука, застава) [12].

2.2 Мета та підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу

Ч.1 ст. 177 КПК України визначає мету застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі:

1) забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим його процесуальних обов'язків;

2) запобігати спробам:

– переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду;

– знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей або документів, що мають велике значення при встановленні обставин кримінального правопорушення;

– незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому самому кримінальному провадженні;

– якимось іншим чином перешкоджати кримінальному провадженню;

– вчинити інше кримінальне діяння чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [2].

Підстави застосування запобіжних заходів встановлені стосовно всіх їх видів та зазначені у ч. 2 ст. 177 КПК України. Отже, запобіжні заходи можуть застосовуватися лише за наступних підстав:

1) якщо є обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального діяння. Обґрунтованість підозри повинна підтверджуватися зібраними достатніми даними, які вказують на наявність ознак кримінального правопорушення;

2) існування ризиків, що дозволяють слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може вчинити дії зазначені у ч.1 ст. 177 КПК України, а саме:

- ухиляння від виконання покладених на нього процесуальних обов'язків;
- переховування від органів досудового розслідування та (або) суду. Наприклад, підозрюваний, обвинувачений мав намір виїхати за межі населеного пункту, був оголошений у розшук в даному провадженні або отримав закордонний паспорт;
- перешкоджання кримінальному провадженню шляхом:
 - знищення, приховування, спотворення будь-якої речі або документа, необхідної для встановлення обставин кримінального правопорушення;
 - незаконного впливу на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому самому кримінальному провадженні. Наприклад, переконання осіб до відмовитися від дачі показань чи погрози експерту, спеціалісту з тією ж метою;
 - іншого перешкоджання кримінальному провадженню;
- продовжуватиме протиправну діяльність шляхом:
 - вчинення інших кримінальних діянь;
 - продовження здійснення кримінального правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [2]. Про це, наприклад, може свідчити той факт,

що підозрюваний, обвинувачений раніше був неодноразово засуджений за вчинення кримінального правопорушення.

У відповідності до положень КПК України, приймаючи рішення про обрання запобіжного заходу, окрім вищезазначених ризиків, слідчий суддя, суд на підставі матеріалів, наданих сторонами, повинен сукупно оцінити всі обставини, включаючи:

- вагомість наявних доказів;
- тяжкість покарання, що загрожує особі у разі визнання її винуватим у вчиненні кримінального правопорушення;
- вік і стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;
- міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, а також наявність родини й утриманців;
- наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
- репутацію підозрюваного, обвинуваченого;
- майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;
- наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих раніше запобіжних заходів, якщо такі були;
- наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення [2].

Зазначені обставини мають бути ретельно досліджені під час з'ясування питання про тримання під вартою або під час застосування запобіжних заходів відносно матерів, які мають малолітніх дітей або одиноких матерів, осіб похилого віку, неповнолітніх, вагітних жінок тощо.

2.3 Суб'єкти кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу

Розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування відповідно до ст. 184 КПК України здійснює слідчий

суддя місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого провадиться досудове розслідування. Якщо слідчою групою проводить досудове розслідування, клопотання про застосування запобіжного заходу також розглядається слідчим суддею суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, який здійснює відповідне розслідування [2].

При розгляді клопотань щодо застосування запобіжних заходів підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, яка визначає місце проведення досудового розслідування.

Клопотання про застосування запобіжного заходу подається органом досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального діяння. Відповідно до ч. 3 ст. 218 КПК України, якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор, враховуючи місце виявлення ознак кримінального правопорушення, місце перебування підозрюваного або більшості свідків, місце закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо [2].

У виключних випадках, клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування до особи, яку затримано без ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, розглядає слідчий суддя місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана. Зазначений розгляд може відбутися, якщо затримана без ухвали слідчого судді, суду особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування [2].

Автоматизованою системою документообігу суду визначення слідчого суддю для розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів при реєстрації відповідного клопотання за принципом вірогідності, який враховує

кількість проваджень, які знаходяться на розгляді суддів, кількість суддів у відрядженні, відпустці, на лікарняному, та закінчення терміну їх повноважень. Після призначення слідчого судді не допускається вносити зміни до реєстраційних даних щодо даного провадження та видалення зазначених даних із автоматизованої системи документообігу суду [15, с. 391].

За клопотанням прокурора здійснюється розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів, передбачених главою 18 КПК України [2].

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Отже, виходячи з викладеного вище, можна зробити наступні висновки до другого розділу роботи.

1. Запобіжними заходами є сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження для забезпечення гідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого шляхом обмеження їхніх прав. Запобіжні заходи класифікують залежно від форми досудового розслідування, поширення дії суб'єктів, до яких може бути застосовано запобіжні заходи, режиму обмеження прав і свобод суб'єктів, строку, на який запобіжні заходи можуть бути застосовані.

2. Беззаперечно важливо встановити мету та підстави застосування запобіжних заходів для того, щоб прийняти законне та обґрунтоване рішення про їх обрання. На нашу думку, і мета і загальні підстави застосування запобіжних заходів мають комплексний характер, а останні повинні обґрунтовуватися доказами, наявними у матеріалах кримінального провадження.

Для прийняття правильного рішення щодо застосування певного виду запобіжного заходу повинні слід врахувати всі обставини, передбачені ст.178 КПК України. Ці обставини можна оцінювати як окремо, так і сукупно. Це тому, що певні обставини є вирішальними; однак, у випадку їх сукупно оцінки, вони призводять до рішення про застосування певного виду запобіжного заходу.

3. Суб'єктами кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу є слідчий органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя, суд.

РОЗДІЛ III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту

Домашній арешт є альтернативою триманню під вартою, даний запобіжний захід часто застосовується у кримінальному провадженні, про що свідчить аналіз даних судової статистики. Так, у 2018 р. слідчими суддями місцевих судів розглянуто 9,3 тис. клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту (задоволено 8,4 тис., або 91 %) [6].

Стаття 181 КПК України встановлює, що домашній арешт забороняє підозрюваному, обвинуваченому виходити з дому цілодобово або у певний період доби. В ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту вказується точна адреса житла, яке підозрюваному, обвинуваченому забороняється залишати. Термін «житло особи» означає будь-яке приміщення, яке перебуває у постійному чи тимчасовому володінні особи, незважаючи на його призначення і правовий статус, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини даного приміщення [2].

Домашній арешт застосовується до підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі [2]. Це пояснюється тим, що застосування цього запобіжного заходу має досить суворий характер, тому і обмеження конституційних прав і свобод людини повинне бути пропорційним тяжкості вчиненого кримінального правопорушення [24, с. 177].

Законодавець у ч. 1 ст. 181 КПК України повністю забороняє підозрюваному, обвинуваченому залишати своє житло, це означає, що останній буде фактично триматися під вартою в домашніх умовах [2]. Ми вважаємо, що таке твердження закону є правильним, якщо розглядати цей запобіжний захід як альтернативу триманню під вартою, оскільки всі обмеження, притаманні

найсуворішому запобіжному заходу, застосовуються до особи, за винятком побутових умов його утримання [24, с. 177].

Водночас виникає питання щодо можливості підозрюваного, обвинуваченого спілкуватися зі сторонніми особами як особисто, так і за допомогою телекомунікацій. Якщо є така можливість, то ідея прирівняти домашній арешт з триманням під вартою не витримає критики, адже за допомогою такого спілкування може бути порушена власне мета застосування запобіжного заходу, а саме виконання підозрюваним, обвинуваченим його процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

1) здійснювати незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому самому кримінальному провадженні;

2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей або документів, що є необхідними для встановлення обставин кримінального правопорушення;

3) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;

4) втручатися в кримінальне провадження іншим чином;

5) вчинити інше кримінальне правопорушення або продовжити кримінальне правопорушення, в якому підозрюється, обвинувачується [2].

У зв'язку з цим, ми погоджуємось з думкою О.П. Кучинської, що якщо щодо підозрюваного обраний домашній арешт до нього застосовуються такі обмеження:

1) заборона залишати житло – повністю чи в певний час;

2) заборона телефонних розмов, відправлення кореспонденції та використання засобів комунікації;

3) заборона спілкування з певним колом людей та прийому будь-кого у себе вдома;

4) використання електронних засобів контролю і покладення обов'язку завжди мати при собі ці засоби та забезпечувати функціонування останніх;

5) обов'язок відповідати на контрольні телефонні дзвінки або інші сигнали контролю, телефонувати або особисто з'являтися у визначений час до органів поліції або інших органів, що контролюють поведінки обвинуваченого;

б) інші подібні заходи, що забезпечують певну поведінку, а не суворої ізоляції від суспільства [20, с. 18].

Фактично, відвідування житла підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, та/або використання електронних засобів контролю є формою контролю з боку працівників органу Національної поліції за поведінкою цієї особи. П.7 розділ 3 інструкції «Про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту» зазначає: якщо в органі Національної поліції існує інформація щодо порушення підозрюваним, обвинуваченим умов застосованого запобіжного заходу відвідування його місця проживання може відбуватися у нічний час. Частота та порядок відвідування визначається начальником органу Національної поліції [3]. У той же час, якщо, відповідно до умов застосованого запобіжного заходу, підозрюваному, обвинуваченому заборонено цілодобово залишати житло, відвідування місця його проживання здійснюється не рідше одного разу на сім днів [3].

Технічні особливості та порядок застосування електронних заходів контролю встановлені наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження порядку застосування електронних засобів контролю» [4]. У той же час, використання електронних браслетів як форми контролю за місцезнаходженням підозрюваних, обвинувачених є доволі дорогокоштуючим заходом, що спричинює неможливість забезпечити їх у достатній кількості для виконання ухвал слідчих суддів, судів про застосування домашнього арешту через фінансову неспроможність нашої держави. Отже, у таких випадках єдиною дієвою формою контролю за поведінкою підозрюваного,

обвинуваченого, що знаходиться під домашнім арештом, є відвідування його житла [19, с. 98].

Таким чином, виникає багато питань щодо обмежень прав працівників органів внутрішніх справ з метою забезпечення дотримання прав і свобод осіб, які проживають з підозрюваним, обвинуваченим. Існують певні практичні та теоретичні питання пов'язані з використанням електронних засобів контролю, які потребують детального вивчення [24, с. 179].

3.2 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою

Тримання під вартою полягає в примусовій ізоляції підозрюваного, обвинуваченого та поміщення його на певний строк до відповідної установи [16]. Взяття під варту є виключним і найсуворішим запобіжним заходом, що застосовується, коли існують підстави вважати, що інші, менш суворі запобіжні заходи можуть не гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків та належної поведінки [16].

При постановленні ухвали про застосування тримання під вартою слідчий суддя повинен визначити розмір застави, яка може бути внесена як альтернатива призначеному запобіжному заходу [26, с. 232].

Як зазначено в ч.4 ст.183 КПК України: слідчий суддя, суд призначаючи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо:

- 1) злочину, вчиненого із застосуванням насильства чи погрозою його застосування;
- 2) злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) особи, стосовно якої у цьому провадженні вже був обраний запобіжний захід у вигляді застави, але вона його порушила [2].

Тобто, не визначення розміру застави у трьох вказаних вище випадках є правом, а не обов'язком слідчого судді [26, с. 103].

Якщо звернутися до науково-практичного коментарю КПК України, можна зазначити, що якщо слідчий суддя у випадках, передбачених ч. 4 ст.183 КПК, вирішить застосувати заставу, він повинен визначитись з додатковими зобов'язаннями, які будуть покладені в разі внесення застави на підозрюваного, обвинуваченого, наслідками невиконання таких зобов'язань і визначити конкретний розмір застави [16].

3.3 Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки

Як зазначено у пункті 2 частини 1 статті 176 КПК України, одним із запобіжних заходів, які можуть застосовуватися під час кримінального провадження, є особиста порука [2]. Слід зазначити, що запобіжний захід у вигляді особистої поруки насправді не має ізолюваного характеру і не передбачає обмеження прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого. У чинному КПК України особиста порука займає друге місце у списку запобіжних заходів. Це свідчить про те, що законодавець розглядає даний вид запобіжного заходу поряд із особистим зобов'язанням як такі, який застосовується тоді, коли не потрібні більш серйозні запобіжні заходи. Однак, на наш погляд, особиста порука не є ідеальним запобіжним заходом з точки зору її застосування, оскільки законодавець не розглядає низку важливих питань.

Відповідно до ст. 180 КПК України, особиста порука означає надання особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування або в суд на першу про те вимогу [2]. Основна різниця між цим запобіжним заходом та особистим зобов'язанням (та деякими іншими запобіжними заходами) полягає в тому, що виконання особистої поруки передбачає менше обмеження прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого,

ніж інші запобіжні заходи, але у той же час, перебуваючи під особистою порукою, підозрюваний, обвинувачений відчуває на собі вплив додаткового суб'єкта – поручителя. Вони знаходяться під виховним впливом людей, пов'язаних з ними родинними зв'язками, близьких їм по роботі або місцю проживання тощо [16].

Незважаючи на всі переваги використання особистої поруки, які вказані у науковій літературі, аналіз статистичних даних застосування цього запобіжного заходу показує, що останній є найменш застосовуваним порівняно з іншими запобіжними заходами. У 2018 році судами першої інстанції усього розглянуто клопотань про застосування особистої поруки – 57, а це 0,006 % від загальної кількості розглянутих клопотань про застосування запобіжних заходів у вказаному році) [7].

Ми вважаємо, що такі низький рівень застосування даного виду запобіжного заходу пов'язаний, по-перше, із труднощами із залучення поручителів, адже особи, які ведуть антисоціальний спосіб життя, не завжди мають родичів та друзів, які можуть викликати довіру. По-друге, більшість слідчих не бачить великої різниці в ефективності особливої поруки порівняно з особистим зобов'язанням, а процедура вибору останнього простіша (не потрібно докладати зусиль до пошуку поручителів) [25, с. 104].

Частина 2 ст. 180 КПК України свідчить, що кількість поручителів визначається слідчим суддею, судом, який приймає рішення про вибір цього запобіжного заходу [2]. Наявність одного поручителя може бути достатньою лише за наявності особи, яка заслуговує особливої довіри. Під особливою довірою до особи розуміють те, що вона користується авторитетом у суспільстві, раніше належним чином виконувала роль поручителя тощо. Поручителями можуть бути повнолітні громадяни, які завдяки своїм високим моральним якостям, чесному ставленню до роботи та виконанню громадських обов'язків мають авторитет у колективі чи місці проживання і справді гарантують належну поведінку та виконання обов'язків, покладених на підозрюваного, обвинуваченого [16].

Слід зазначити, що процесуальний закон не визначає статус даної особи і, відповідно, не розглядає можливість подання нею клопотання чи заяви до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду про взяття на поруки підозрюваного, обвинуваченого. Також, на думку Д. А. Чухраєва, відповідно до характеру особистої поруки майбутній поручитель повинен мати пріоритетне право подати відповідне клопотання до слідчого або суду [40]. Слід погодитись із науковцем та зауважити, що поручитель – це суб'єкт, який добровільно юере на себе відповідальність за виконання обов'язків підозрюваним, обвинуваченим. Відповідно, й ініціатива про залучення поручителя може виходити від самої особи, яка бажає взяти на себе такі зобов'язання [25, с. 104].

Крім того, у ч. 3 ст. 180 КПК України зазначається, що поручителю роз'яснюється його обов'язки та наслідки їх невиконання [2]. Однак, ні прав, ні обов'язків поручителя чітко не визначені законом. Тому ми погоджуємося з думкою Фоміної Т. Г. у необхідності доповнення КПК України окремою статтею «Поручитель», яка повинна визначати перелік прав та обов'язків цього учасника кримінального провадження. Ми вважаємо, що поручителю повинні бути надані наступні права: 1) знати, в якому кримінальному правопорушенні особа підозрюється або обвинувачується, покарання, передбачене законом за його вчинення; 2) знати про зміну підозри або обвинувачення щодо особи, відносно якої застосовано запобіжний захід; 3) отримувати повідомлення про здійснення процесуальних дій за участю особи, щодо якої обрано запобіжний захід; 4) відмовитись від зобов'язань, взятих на себе через застосування особистої поруки [38, с. 7].

Поручитель несе такі обов'язки: 1) забезпечувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків; 2) доставити підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування або в суд на першу про те вимогу; 3) інформувати слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про обставини, які негативно можуть вплинути на досягнення мети запобіжного заходу [38, с. 8].

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Отже, виходячи з викладеного вище, можна зробити наступні висновки до третього розділу роботи.

1. Проаналізувавши всі «за» і «проти», ми з впевненістю можемо сказати, що домашній арешт є більш гуманним запобіжним заходом, ніж триманням під вартою, є його альтернативою. Хоча особа усвідомлює, що покарання неминуче, домашній арешт дозволяє підозрюваному, обвинуваченому підтримувати соціальні та сімейні зв'язки, а іноді і продовжити працювати та забезпечувати свою родину. Це особливо актуально, коли підозрюваний, обвинувачений єдиний годувальник у родині [24, с. 179].

Застосування даного запобіжного заходу є прогресивним для українського законодавства та дозволяє підозрюваному, обвинуваченому зберегти себе в суспільстві, що є невід'ємною частиною формування особистості [24, с. 179].

Однак, застосування домашнього арешту буде ефективним лише після детального законодавчого врегулювання даного запобіжного заходу не лише в нормах КПК України, а й за допомогою спеціальних законів та після забезпечення органів внутрішніх справ необхідними технічними засобами [24, с. 179].

2. Два випадки, вказані у п.1 і п.3 ч.4 ст.183 КПК України, є доволі серйозними і дають змогу свідчити, що поведінка особи, яка вчинила хоча б один з них, була негативною та навмисною. Законодавець надає слідчому судді право вирішувати: застосовувати у цих випадках заставу чи ні, і не вказує жодних критеріїв для прийняття цього рішення. Тобто це буде суб'єктивним рішенням слідчого судді. Ми повністю не погоджуємось з даною нормою і вважаємо, що варто встановити обов'язок не визначати розмір застави як альтернативного запобіжного заходу в категорії справ, що вказані ч.4 ст.183 КПК України замість такого права.

Коментар до ч.7 ст.178 КПК України зазначає: якщо підозрюваний, обвинувачений володіє нерухомим і рухомим майном, має заощадження та

рахунки в банках, то, скоріш за все, він не буде ухилятися від слідства чи суду і йому потрібно обрати запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, тому що йому є що втрачати. Ми не можемо повністю погодитись з даною думкою. Як свідчить практика судів України: якщо підозрюваний, обвинувачений володіє заощадженням та рахунками в банках України, він, зазвичай, має офшорні рахунки, тому як тільки відбувається заміна запобіжного заходу тримання під вартою на заставу, підозрюваний, обвинувачений, користуючись своїм майновим станом, переховується за кордоном.

3. Особиста порука далеко не ідеальний з точки зору правозастосування запобіжний захід, оскільки законодавець не розглядає низку важливих питань. Процесуальний порядок вибору такого запобіжного заходу недостатньо чітко визначений на рівні КПК України. Як результат, це створює певні труднощі під час його обрання. Сучасний стан розвитку держави вимагає більш суттєвих змін у системі альтернативних запобіжних заходів, тому слід докласти зусиль для вдосконалення законодавства, що регулює процесуальний порядок застосування особистої поруки.

ВИСНОВКИ

1. В ході нашої роботи ми визначили, що заходи забезпечення кримінального провадження – це процесуальні засоби державно-правового примусу, передбачені кримінальним процесуальним законом, які застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), що здійснюють кримінальне провадження, у порядку чітко визначеному законом, щодо осіб, які залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, з метою ефективності кримінального провадження [2]. Заходи забезпечення кримінального провадження класифікують за цілями застосування, часом дії, підставами застосування, режимом обмеження прав і свобод людини.

2. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду. Слідчий за погодженням із прокурором, прокурор складають умотивоване клопотання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження та подає його до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

3. У даній роботі ми з'ясували визначення поняття запобіжні заходи - сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження для забезпечення гідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого шляхом обмеження їхніх прав. Запобіжні заходи класифікують залежно від форми досудового розслідування, поширення дії суб'єктів, до яких може бути застосовано запобіжні заходи, режиму обмеження прав і свобод суб'єктів, строку, на який запобіжні заходи можуть бути застосовані.

4. На нашу думку, і мета і загальні підстави застосування запобіжних заходів мають комплексний характер, а останні повинні обґрунтовуватися доказами, наявними у матеріалах кримінального провадження. Для прийняття правильного рішення щодо застосування певного виду запобіжного заходу повинні слід врахувати всі обставини, передбачені ст.178 КПК України. Ці обставини можна оцінювати як окремо, так і сукупно. Це тому, що певні

обставини є вирішальними; однак, у випадку їх сукупно оцінки, вони призводять до рішення про застосування певного виду запобіжного заходу.

5. Суб'єктами кримінального провадження щодо вирішення питань про застосування запобіжного заходу є слідчий органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя, суд.

6. Однією з головних проблем застосування домашнього арешту є використання електронних браслетів як форми контролю за місцезнаходженням підозрюваних, обвинувачених, а саме фінансова неспроможність нашої держави забезпечити їх у достатній кількості. У таких випадках єдиною реальною формою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, що знаходиться під домашнім арештом, є відвідування його житла. Тому виникає багато питань щодо обмежень прав працівників органів внутрішніх справ для забезпечення дотримання прав і свобод осіб, які проживають з підозрюваним, обвинуваченим [24, с. 179].

Однак, застосування домашнього арешту буде ефективним лише після детального законодавчого врегулювання даного запобіжного заходу не лише в нормах КПК України, а й за допомогою спеціальних законів та після забезпечення органів внутрішніх справ необхідними технічними засобами [24, с. 179].

7. У нашій роботі ми з'ясували, що законодавець надає слідчому судді право вирішувати чи застосовувати заставу у випадках вказаних у ч.4 ст.183 КПК України. Вказані у пунктах 1 і 3 даної норми випадки є доволі серйозними і дають змогу свідчити, що поведінка особи, яка вчинила хоча б один з них, була негативною та навмисною. Ми повністю не погоджуємося з даною нормою і вважаємо, що варто встановити обов'язок не визначати розмір застави як альтернативного запобіжного заходу в категорії справ, що вказані у п.1 і п.3 ч.4 ст.183 КПК України замість такого права.

Ми не можемо повністю погодитись з думкою, вказаною у коментарі до п.7 ч.1 ст.178 КПК України: якщо підозрюваний, обвинувачений володіє нерухомим і рухомим майном, має заощадження та рахунки в банках, то,

скоріш за все, він не буде ухилятися від слідства чи суду і йому потрібно обрати запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, тому що йому є що втратити. Адже, ознайомившись з практикою судів України ми визначили, що якщо підозрюваний, обвинувачений володіє заощадженням та рахунками в банках України, він, зазвичай, має офшорні рахунки, тому як тільки відбувається заміна запобіжного заходу тримання під вартою на заставу, підозрюваний, обвинувачений, користуючись своїм майновим станом, переховується за кордоном. Саме тому майновий стан підозрюваного, обвинуваченого не може бути підставою для обрання запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою і має бути виключеним з переліку обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу.

8. Особиста порука далеко не ідеальний з точки зору правозастосування запобіжний захід, оскільки статус поручителя не визначений процесуальним законом, а саме права та обов'язки поручителя чітко не визначені законом. Ми вважаємо, що необхідно доповнити КПК України окремою статтею «Поручитель», яка визначить перелік прав та обов'язків цього учасника кримінального провадження.

Підсумовуючи усе вищевикладене, варто зауважити, що сучасний стан розвитку держави вимагає вдосконалення законодавства, що регулює процесуальний порядок застосування запобіжних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
3. Про затвердження інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту : наказ МВС України від 13.07.2016 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-16> (дата звернення: 17.11.2020).
4. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ МВС України: від 08.06. 2017 № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17> (дата звернення: 17.11.2020).
5. Агакерімов О.Н. Домашній арешт в системі запобіжних заходів : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 226 с.
6. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва протягом 2018 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_statistika_kriminal_2018.pdf (дата звернення: 17.11.2020).
7. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018 році. URL: <https://www.slideshare.net/pravotv/2018-151934117> (дата звернення: 17.11.2020).
8. Ахундова А. А. Типові кримінально-процесуальні правопорушення при застосуванні запобіжних заходів. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2012. №2. С. 282-290.

9. Безрукава А. Ф. Домашній арешт у системі запобіжних заходів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 203–209.
10. Вільгушинський М.І., Ліхолетова Ю.А. Питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу відповідно до кримінального процесуального кодексу України. *Адвокат*. 2012. №11 (146). С. 9–13.
11. Гловюк І.В. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: питання системності. *Кримінальний процес, криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність*. : зб. Матеріалів доп. Учасн. II Міжнар. Наук.-практ. Конф. Одеса : Одіссей, 2018. С. 87 – 92. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8545/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%8E%D0%BA%20%D0%97%D0%97%D0%9A%D0%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 19.11.2020).
12. Голуб І.Г. Нові види запобіжних заходів згідно з КПК 2012 року. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. № 1(7). 2013. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13hihzkr.pdf> (дата звернення: 16.11.2020).
13. Дерев'янка М. І. Підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 49–55.
14. Кожевніков Г. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 3. 2012. С. 68–70.
15. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред В.В. Коваленка, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменного. Київ: Центр учбової літераури, 2013. 544 с.
16. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. С.В. Ківалова, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченка. Харків: Одіссей, 2013. 1104 с. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/КПК-komentar.pdf> (дата звернення: 15.11.2020).

17. Кримінально-процесуальне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 2016 с.
18. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О.Ю., Степанов О.С., Климчук М.П. та ін. Київ: НАВС, 2012. 200 с.
19. Куцкір Г. М. Домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному провадженні: поняття, сутність та процесуальні особливості його застосування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2 (11). С. 96–99.
20. Кучинська О.П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві. *Адвокат*. 2017. № 7 (118). С. 17–19.
21. Лобойко Л. М. Кримінальне-процесуальне право: Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Істина, 2005. 456 с.
22. Москалюк Ю. Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. 200 с.
23. Назаров В.В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України: Монографія. Харків: Золота миля, 2009. 400с.
24. Немировска М.В. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. *Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції (до річниці прийняття Загальної декларації прав людини)* : зб. Матеріалів доп. Учасників VII Всеукр. Наук.-практ. Конф. Житомир : Колектив авторів, 2020. С. 176 – 180.
25. Немировска М.В. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин* : зб. Матеріалів доп. Учасників Міжнар. Наук.-практ. Конф. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С. 231 – 233.
26. Немировска М.В. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Сучасні тенденції*

розбудови правової держави в Україні та світі : зб. Матеріалів доп. Учасників VIII Міжнар. Наук.-практ. Конф. Житомир : ЖНАЕУ, 2020. С. 102 – 106.

27. Петров О. С. Сутність та систематизація запобіжних заходів у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: ХНУВС, 2015. С. 352–354.

28. Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування. *Адвокат*. № 9. 2012. С. 4–6.

29. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13#Text>.

30. Про судову практику застосування судами першої а апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ: від 19.12.2014 р. №14. URL: https://zib.com.ua/ua/print/114155-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_schodo_trimannya_pid_vartoyu.html (дата звернення: 21.11.2020).

31. Рожнова В.В. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) / В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, Я.Ю. Конюшенко та ін. Національна академія внутрішніх справ, 2012. 398 с.

32. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Київ: Алерта, 2014. 440 с.

33. Тищенко, О. І. Тримання під вартою: окремі питання правозастосовних реалій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. №27. С. 135-138.

34. Фаринник В.І. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методологія в кримінальному судочинстві України. *Митна справа*. 2014. №3 (93). С. 341-351.

35. Фаринник В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 133-142. URL: http://vkslaw.univ.kiev.ua/images/verstka/1_2015_Farinnik.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

36. Фаринник В. І. Поняття та підстави застосування запобіжних заходів, не пов'язаних з тимчасовою ізоляцією особи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 5 (163). С. 146–159.

37. Фаринник В. І. Сутність та особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ*. 2015. № 1. С. 15–28.

38. Фоміна Т.Г. Процесуальний статус поручителя у кримінальному провадженні. *Кримінальний процес та криміналістика*. 2018. С. 1-11.

39. Холод Р. С. Правовий статус неповнолітнього обвинуваченого на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2006. 252 с.

40. Чухраєв Д. А. Напрями вдосконалення особистої поруки в кримінальному процесі України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 967–972. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_159 (дата звернення: 22.11.2020).

41. Шелякін О. С. Окремі питання застосування домашнього арешту в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 16. С.110–114.